

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII DE PRACTICARE ILEGALĂ A ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR

Veronica IACUBOI

Catedra Drept Penal și Criminologie

This article concerns with the examination of the specific social value characteristics (and of the afferent social relationship) that suffered damages after those crimes that are stipulated in the art.241 of the Criminal Code of Republic of Moldova. After a detailed analysis of the multiple points of views concerning the juridical nature of the juridical specific object of the crime of illegally enterprising activity practice, the author reaches to a personal vision: the incriminated action from art.241 of the Criminal Code of Republic of Moldova harms or jeopardizes the social relations that involves legal practice of an enterprising activity.

Necesitatea ocrotirii mai severe a celor mai importante valori sociale (implicit, și a relațiilor sociale corespunzătoare acestor valori) a impus folosirea normelor penale împotriva faptelor susceptibile să aducă atingere sau să pună în pericol aceste valori. Incriminarea acestor fapte nu a constituit niciodată un act arbitrar, discreționar al legiuitorului, ci rezultatul observării atente a realităților sociale și a formelor de agresiune împotriva valorilor sociale apărute în societate în decursul timpului și care tindeau să se repete. Asemenea manifestări nu puteau fi combătute decât prin folosirea constrângerii juridico-penale, consacrate printr-o normă de incriminare.

Orice normă de incriminare se definește, pe lângă celelalte condiții, și printr-o condiție referitoare la obiectul juridic special. Această condiție este una esențială, constitutivă, în lipsa ei neputând fi concepută existența incriminării. Categoria de obiect juridic special al infracțiunii servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup de infracțiuni de același gen. Obiectul juridic special al infracțiunii este valoarea socială concretă (și, implicit, relațiile sociale corespunzătoare) căreia i se aduce atingere prin infracțiune. Obiectul juridic special al infracțiunii este obiectul infracțiunii așa cum acesta este descris prin norma incriminătoare.

În legea penală, sunt foarte frecvente cazurile când dispoziția normei penale este mai restrânsă decât conținutul infracțiunii. În toate aceste cazuri, hiaturile privind obiectul juridic special al infracțiunii, care nu este menționat în mod expres în dispoziție, trebuie să fie împlinite prin justa interpretare a sensului și a literei legii.

Astfel, în opinia lui S.Brînză, la care ne raliem, la stabilirea obiectului juridic special al infracțiunii o deosebită atenție trebuie acordată următoarelor aspecte:

- a) să se țină cont de scopurile adoptării normei penale, care are sub protecție obiectul corespunzător;
- b) uneori chiar în textul articolului se face o indicare directă asupra obiectului apărării penale;
- c) în multe cazuri, concluzia cu privire la obiectul juridic special al apărării penale poate fi făcută pe baza obiectului juridic generic, care este menționat în denumirea capitolului corespunzător al Codului penal;
- d) concluzia cu privire la obiectul infracțiunii trebuie făcută în baza analizei dispozițiilor normelor penale, chiar dacă acestea nu conțin o consemnare directă cu privire la caracteristicile obiectului infracțiunii [1].

În continuare, anume acestor aspecte li se va acorda atenție, cu prilejul identificării obiectului juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător (art.241 CP RM). În doctrina penală, examinarea acestei probleme s-a dovedit a fi una de o complexitate deosebită, generând abordări adesea contradictorii.

În Codul penal din 1961, răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător era prevăzută în art.164. Conținutul acestuia era similar, în cea mai mare parte, cu conținutul art.162 din Codul penal al Federației Ruse din 1960, care stabilea răspunderea pentru desfășurarea activității de muncă individuale sau interzise. Analiza literaturii de specialitate din perioada respectivă ne permite să facem concluzia că autorii N.A. Beleaev [2], V.A. Vladimirov [3], B.V. Voljenkin [4], N.I. Zagorodnikov [5] și G.G. Krivolapov [6] au evitat să se pronunțe asupra alcătuirii obiectului juridic special al faptei infracționale prevăzute la art.162 din Codul penal al Federației Ruse. Totodată, unii din acești autori au încercat într-un fel să tangențieze problema dată, referindu-se la pericolul social al desfășurării activității de muncă individuale sau interzise: „Pericolul

social al desfășurării unei asemenea activități constă în următoarele: 1) în calitate de materie primă sunt folosite bunuri de valoare, în a căror evidență strictă este interesat statul (grâul, inul, cânepa, chimicalele etc.); 2) produsele fabricate de persoanele particulare se dovedesc a fi, de regulă, de o calitate mult inferioară celei pe care o au produsele fabricate de întreprinderile de stat (uleiul de in sau de cânepă, făina, produsele de marochinărie etc.); 3) veniturile obținute de cei care desfășoară activitatea de muncă individuală sau interzisă nu corespund cantității și calității muncii prestate" [7].

În contextul concepției actuale, s-au schimbat accentele referitoare la pericolul social al practicării ilegale a activității de întreprinzător. Astfel, de exemplu, S.Korovinskih afirmă: „Pericolul social al practicării ilegale a activității de întreprinzător se exprimă în aflarea acestei activități în afara sferei controlului de stat asupra activității de întreprinzător, control care presupune o influențare regulatorie asupra activității economice a întreprinderilor de sine stătătoare, îndeplinind un rol important în dezvoltarea economiei de piață" [8]. La rândul său, V.V. Uleicik susține: „Pericolul social al practicării ilegale a activității de întreprinzător constă în aceea, că, în rezultatul săvârșirii acestei fapte, sunt încălcate interesele întreprinzătorilor legali, interesele consumatorilor și ale contragenților, precum și interesele financiare ale statului; deoarece, în urma practicării ilegale a activității de întreprinzător, se creează posibilitatea obținerii unui venit care scapă controlului statului și al organelor lui fiscale, în rezultat statul fiind lipsit de posibilitatea de a-și completa bugetul și de a-l gestiona corespunzător" [9].

Pericolul social al infracțiunii, privit ca aspect obiectiv al acesteia, rezultă din atingerea (vătămarea) care se aduce valorilor ocrotite de legea penală. Astfel, evaluarea pericolului social al infracțiunii ne ajută să stabilim scopurile adoptării normei penale, care are sub protecție obiectul corespunzător. Deci, implicit, ne ajută la identificarea obiectului juridic special al infracțiunii. Căci, este foarte important să se înțeleagă că infracțiunea este o faptă incriminată în lege și sancționată cu pedeapsă tocmai pentru că vatămă sau pune în pericol (amenință) o anumită valoare socială și, prin aceasta, societatea în întregul ei. Așadar, însemnătatea unei asemenea valori este cea care condiționează, cu preponderență, substanța periclitării sociale a faptei infracționale care îi aduce atingere.

Sesizând aceasta, A.E. Jalinski este de părere că scopul adoptării normei penale, care prevede răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător, îl reprezintă „prevenirea transferului efectiv al activității de întreprinzător în sfera economiei ilegale sau tenebre, adică prevenirea ieșirii activității de întreprinzător din sfera controlului statului. Ceea ce, de regulă, presupune neîndeplinirea de către întreprinzător a obligațiilor sale față de stat și cetățeni" [10]. Un punct de vedere similar îl enunță M.M. Kazanțev și V.I. Krainov [11], precum și V.Berliba [12].

Într-adevăr, pierderea de către stat a controlului asupra activității de întreprinzător duce la aceea că statul nu poate să estimeze obiectiv cantitatea și calitatea produselor, serviciilor și lucrărilor, nici volumul operațiunilor comerciale, nici numărul de persoane antrenate în sfera de afaceri. Iar fără astfel de informații statul nu poate realiza o politică economică, financiară și fiscală echilibrată.

Totuși, identificarea scopului în care a fost adoptată norma care prevede răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător nu este suficientă pentru a determina conținutul obiectului juridic special al infracțiunii specificate. În acest context, trebuie de semnalat că unii autori (S.I. Ulezko [13], A.N. Guev [14], S.V. Veklenko [15], V.P. Verin [16], T.O. Koșaeva [17], N.N. Smirnova [18], U.A. Usmanov [19], A.M. Iakovlev [20] etc.) fie se rezumă să descrie în linii generale ce înseamnă activitatea economică, atunci când se referă la obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător, fie nu reliefează în genere acest obiect, începând analiza juridico-penală cu latura obiectivă a infracțiunii amintite.

În ce ne privește, nu putem urma aceeași manieră de abordare. De aceea, în cele ce urmează vom supune cercetării viziunile doctrinare asupra alcătuirii obiectului juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător.

Astfel, V.E. Melnikova este de părere că obiectul juridic special al infracțiunii în cauză îl constituie relațiile sociale care reglementează practicarea activității de întreprinzător [21]. O poziție apropiată o împărtășesc alți autori: N.N. Afanasiev [22], N.I. Vetrov [23], L.D. Gauhman [24], N.G. Ivanov [25], A.F. Istomin [26], L.B. Melnicenko, M.A. Kociubei, S.N. Radacinski [27], G.M. Minkovski [28], T.V. Pinkevici [29], T.Iu. Pogosean [30], L.A. Prohorov, M.L. Prohorova [31], B.V. Iațelenko [32].

Un punct de vedere similar îl susține A.V. Agafonov: „Obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător îl formează relațiile sociale care asigură posibilitatea statului de a reglementa, pe calea

autorizării sau interzicerii, oricare activitate de întreprinzător” [33]. În același făgaș se pronunță V.Berliba: „Această incriminare (se are în vedere incriminarea de la art.241 CP RM – *n.a.*) apără ... relațiile sociale care asigură legalitatea desfășurării activității de întreprinzător în sfera producției, comerțului, acordării de servicii etc.” [34].

În esență, toți acești autori percep relațiile sociale ca pe un factor care reglementează sau asigură ceva. Dar, o relație socială nu poate să reglementeze sau să asigure ceva. Aceasta pentru că este, în ultimă analiză, o legătură dintre oameni. Are dreptate V.Stati, care afirmă: „Reglementarea sau asigurarea unei activități nu reprezintă o funcție a relației sociale. Mai mult, relația socială nu dispune de un mecanism care să-i permită a reglementa sau a asigura ceva” [35]. Într-adevăr, nu este la latitudinea relației sociale să fie un factor de reglementare, întrucât o legătură dintre oameni nu poate supune ceva unor norme sau unui regulament, nici să stabilească raporturi legale, nici să legalizeze, nici să pună în ordine sau să aranjeze. La fel, relația socială nu poate să asigure ceva, de vreme ce o legătură dintre oameni nu poate oferi o garanție pentru înfăptuirea unui lucru, nici să facă ca înfăptuirea să fie sigură, nici să pregătească ceva în mod sigur sau durabil. În realitate, relația socială este cea care poate să constituie obiectul de reglementare și asigurare a unor norme de drept. În acest sens, are dreptate V.Drăghici când opinează: „Valoarea socială este ocrotită ... în cadrul unor relații sociale reglementate juridic” [36]. Așadar, relația socială este nu un factor de reglementare sau de asigurare. Ea este obiectul reglementării sau al asigurării. Această idee este dezvoltată de V.G. Smirnov: „Procesul de reglementare juridică include atât organizarea, cât și apărarea (asigurarea) relațiilor sociale împotriva ilegalităților” [37]. De unde rezultă că dreptul este cel care îndeplinește funcțiile de reglementare și asigurare a relațiilor sociale.

În concluzie, nu putem agree punctele de vedere, conform cărora obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător îl constituie relațiile sociale care reglementează sau asigură ceva.

În alt registru, în doctrina penală este exprimată opinia că obiectul juridic special al infracțiunii specificate îl formează ordinea, stabilită de stat, de desfășurare a activității de întreprinzător [38]. L.L. Krutikov este de părere că obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător îl constituie ordinea de practicare a activității de întreprinzător și a altei activități economice [39]. Opinii similare sunt susținute de L.I. Aistova [40], O.B. Gusev [41] și A.P. Jerebțov [42].

Un punct de vedere mai complex îl enunță S.Korovinskih. Acesta consideră că practicarea ilegală a activității de întreprinzător este o infracțiune pluriobiectuală: obiectul juridic principal îl formează ordinea stabilită de practicare a activității de întreprinzător; obiectul juridic secundar îl reprezintă interesele financiare ale statului cărora li se cauzează un prejudiciu material în legătură cu neachitarea plăților pentru înregistrarea de stat; obiectul juridic facultativ îl constituie interesele financiare ale statului în ce privește formarea părții de venituri a bugetului de stat de pe urma colectării prelevărilor fiscale, precum și încălcarea principiului concurenței neloiale [43]. La fel, după A.A. Vitivički și S.I. Ulezko, „obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător îl formează ordinea stabilită de înregistrare și licențiere a activității de întreprinzător. Condiția obligatorie a răspunderii penale este aducerea atingerii unui obiect juridic secundar – drepturilor și intereselor cetățenilor și organizațiilor sau intereselor financiare ale statului” [44].

În primul rând, observăm că autorii nominalizați mai sus nu sunt adepții concepției relațional-valorice a obiectului juridic al infracțiunii, potrivit căreia obiectul juridic al infracțiunii îl formează relațiile sociale cu privire la anumite valori sociale. Că anume aceasta este concepția fundamentată științific a demonstrat convingător S.Brînză [45].

A recunoaște o anumită ordine normativ-juridică în calitate de obiect juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător înseamnă, implicit, a susține așa-numita „teorie normativistă a obiectului infracțiunii”. Conform acesteia, infracțiunea reprezintă prin excelență o încălcare a normei de drept; deci, norma de drept este obiectul infracțiunii.

Termenul „ordine” este un termen polisemantic. Folosind termenul „ordine” pentru a desemna obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător autorii criticați de noi îi atribuie o altă semnificație decât cea care derivă din noțiunea „ordinea de drept”, folosită în alin.(1) art.2 CP RM. În acest plan, explicațiile de rigoare le oferă S.Brînză: „Noțiunea generală „întreaga ordine de drept”, menționată în partea finală a dispozițiilor din alin.(1) art.2 CP RM și art.1 CP Rom. (se are în vedere Codul penal român din 1968 – *n.a.*), indică asupra obiectului de apărare împotriva infracțiunilor. Totuși, trebuie de subliniat că, folosind în această conjunctură sintagma „ordine de drept”, cei doi legiuitori nu au avut în vedere

„reglementarea (disciplinarea) vieții de relațiune cu ajutorul regulilor de drept (normelor juridice)” [46]. Declarând scopul legii penale, ei au avut în vedere prin „ordine de drept” toate celelalte valori sociale ocrotite de legea penală...” [47].

Așadar, ordinea normativ-juridică nu poate reprezenta obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător. Așa cum norma de drept nu poate suferi nici o atingere. Norma de drept reprezintă un ideal de conduită dezirabilă pentru stat, ideal cu care oamenii trebuie să-și proporționeze faptele, pentru a nu intra în conflict cu statul. Evident, însuși idealul respectiv rămâne neschimbat și nu suferă nici o daună, indiferent de faptul dacă este sau nu respectat.

De asemenea, nu putem fi de acord cu opiniile potrivit cărora drepturile și interesele persoanelor fizice sau ale persoanelor juridice, ori interesele statului, ar fi lezate în plan secundar de infracțiunea de practicare ilegală a activității de întreprinzător.

Or, un drept sau un interes nu se pierde în lipsa exercitării lui. În același timp, relațiile sociale sunt primare, iar un drept sau un interes este derivat. De aceea, relațiile sociale (iar nu dreptul sau interesul) constituie substanța la care atentează o infracțiune.

În fine, nu putem agree concepția, conform căreia obiectul juridic facultativ al infracțiunii ar reprezenta o categorie distinctă a infracțiunii, în general, și a infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător, în particular. În opinia justă a lui L.D. Gauhman, „atingerea adusă obiectului juridic facultativ nu influențează calificarea infracțiunii date” [48]. Într-adevăr, cum poate fi influențată calificarea infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător, atunci când sunt afectate interesele financiare ale statului în ce privește formarea părții de venituri a bugetului de stat de pe urma colectării prelevărilor fiscale? Sau: cum poate fi influențată calificarea aceleiași infracțiuni, atunci când are loc încălcarea principiului concurenței neloiiale?

Doar există art.244 CP RM, care incriminează fapta de evaziune fiscală a întreprinzătorilor, instituțiilor și organizațiilor. La fel, există art.246¹ CP RM, care incriminează fapta de concurență neloială. În majoritatea cazurilor, astfel de fapte nu pot constitui o parte a infracțiunii prevăzute la art.241 „Practicarea ilegală a activității de întreprinzător” din Codul penal. Ele depășesc limitele acestei infracțiuni. Accentuăm: în majoritatea cazurilor. Pentru că, la lit.d) art.125 CP RM, printre modalitățile de desfășurare ilegală a activității de întreprinzător se numără desfășurarea activității de întreprinzător fără utilizarea mărcilor comerciale și de fabrică. În asemenea condiții, dacă – în același timp, se creează, prin orice mijloace, confuzia cu întreprinderea, cu produsele sau cu activitatea industrială sau comercială a unui concurent – este posibilă atestarea faptei de concurență neloială. Dar și în acest caz fapta dată ar depăși cadrul componentei infracțiunii prevăzute la art.241 CP RM. Așa cum este descrisă în art.246¹ CP RM, concurența neloială nu poate fi absorbită de infracțiunea de practicare ilegală a activității de întreprinzător. Indiferent de modalitatea sub care evoluează concurența neloială.

Deci, în concluzie, nu putem fi de acord cu poziția lui L.L. Krutikov, L.I. Aistova, O.B. Gusev, A.B. Jerebțov, S.Korovinskih, A.A. Vitivițki și S.I. Ulezko, specificate *supra*.

Într-o altă ordine de idei, atragem atenția asupra inconsecvenței și inconsistenței poziției pe care o ocupă N.A. Lopașenko. Astfel, într-un caz, acest autor evită să se pronunțe asupra conținutului obiectului juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător [48]. În alt caz, N.A. Lopașenko consideră că obiectul juridic special al infracțiunii menționate îl constituie principiul legalității activității economice [49].

În replică, vom spune că, literalmente, prin „principiu” se înțelege un element fundamental, o idee, o lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. [50]. Deci, ca și norma de drept, principiul reprezintă, în fond, un ideal cu care oamenii trebuie să-și proporționeze faptele sale. Idealul dat rămâne neschimbat și nu poate suferi nici o daună, chiar și în cazul în care este nesocotit. Deci, un principiu nu poate reprezenta un obiect juridic special al infracțiunii.

În al doilea rând, viziunea asupra obiectului juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător, enunțată de N.A. Lopașenko, este prea largă și nu reușește să circumstanțieze pericolul social al infracțiunii specificate. Or, principiul legalității este un principiu fundamental al dreptului penal, urmând a fi respectat nu numai cu ocazia exercitării activității economice.

În alt context, Iu.P. Kraveț este de părere că obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător îl formează interesele legitime ale întreprinzătorilor, starea normală a economiei, interesele consumatorilor, partenerilor sau ale altor persoane, ori interesele financiare ale statului [51]. Într-o manieră

asemănătoare, M.A. Tereșcenkov afirmă că obiectul juridic special al numitei infracțiuni îl constituie raporturile juridice cu caracter economic în cadrul cărora în circuitul civil liber sunt atrase produse sau servicii, susceptibile de licențiere, certificare ori standardizare [52].

O astfel de descriere a obiectului juridic special este aplicabilă nu în raport cu o infracțiune concretă, dar în raport cu mai multe infracțiuni. Din motive de neînțeles, se pune accentul pe relațiile sociale în sfera consumului de produse sau servicii. Însă, în opinia întemeiată a lui I.Moscalciuc, asemenea relații și valori sociale sunt apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM [53]. Deci, nu și împotriva infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător. În acest context, suntem nevoiți să denegăm încă odată concepția obiectului juridic facultativ al infracțiunii. Un asemenea obiect nu poate exista. Dacă, în legătură cu practicarea ilegală a activității de întreprinzător, se vor încălca relațiile sociale în sfera consumului de produse și servicii, atunci infracțiunea prevăzută la art.241 CP RM va forma un concurs (după caz, real sau ideal) cu una din infracțiunile prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM. Cum atingerea adusă consumului de produse sau servicii nu constituie substanța periclității sociale a practicării ilegale a activității de întreprinzător, nu putem susține că oricare din aceste infracțiuni concurente ar putea fi absorbite de infracțiunea prevăzută la art.241 CP RM.

Într-un alt registru, N.N. Afanasiev opinează că obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător îl formează relațiile sociale în sfera activității de întreprinzător [54]. Aceeași poziție o ocupă V.Berliba [55]. În principiu, putem sprijini acest punct de vedere. Totuși, nu este clar, ce au în vedere exponenții acestui punct de vedere prin „sfera activității de întreprinzător”: 1) o anumită sferă a activității de întreprinzător sau 2) activitatea de întreprinzător ca sferă a activității economice? În același timp, trebuie de menționat că prin „sferă” se înțelege domeniul, limitele în cadrul cărora există, acționează sau se dezvoltă cineva sau ceva [56]. De ce, atunci când conturăm valoarea socială specifică, apărută împotriva infracțiunii prevăzute la art.241 CP RM, ar trebui să evidențiem limitele acestei valori? Ne interesează conținutul valorii sociale respective, mai puțin – întinderea acesteia. Or, circumstanțind conținutul valorii sociale apărute împotriva infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător, reliefăm, implicit, și întinderea acestei valori. Căci, conținutul este primordial, în comparație cu forma.

De aceea, ca o concluzie generală, afirmăm că obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea legală a activității de întreprinzător. Considerăm această poziție preferabilă, în comparație cu cea, conform căreia relațiile sociale cu privire la activitatea de întreprinzător normală reprezintă obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător [57]. Unic criteriu de disociere a activității de întreprinzător normale de cea anormală trebuie să fie conformitatea cu prevederile legale. Iată de ce, insistăm că anume practicarea legală a activității de întreprinzător este acea valoare socială specifică ce suferă atingere în urma săvârșirii infracțiunii prevăzute la art.241 CP RM. Această valoare se află în conexiune de derivație organică cu valorile sociale care reprezintă obiectul juridic generic și obiectul juridic general al numitei infracțiuni: economia națională și, respectiv, ordinea de drept. În plus, amintita valoare socială specifică se prezintă ca un antipod, ca o imagine inversă a infracțiunii prevăzute la art.241 CP RM, imagine care își găsește reflectarea în denumirea acestui articol – „Practicarea ilegală a activității de întreprinzător”. Și atunci ce, dacă nu practicarea legală a activității de întreprinzător, suferă atunci când este săvârșită practicarea ilegală a activității de întreprinzător?

Referințe:

1. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.91-92.
2. Курс советского уголовного права. Часть Особенная. Том 4. - Ленинград, 1978, с.148.
3. Комментарий к Уголовному кодексу РСФСР / Под ред. Ю.Д. Северина. - Москва, 1984, с.330.
4. Комментарий к Уголовному кодексу РСФСР / Под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина, И.В. Шмарова. - Москва, 1993, с.285.
5. Загородников Н.И. Советское уголовное право. Общая и Особенная части. - Москва, 1975, с.406.
6. Советское уголовное право. Общая и Особенная части / Под ред. Ю.В. Солопанова. - Москва, 1981, с.323.
7. Курс советского уголовного права. Часть Особенная. Том 4. - Ленинград, 1978, с.149.
8. Коровинских С. Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство // Российская юстиция. - 2000. - №4. - С.44.
9. Расследование преступлений в сфере экономики / Под ред. И.Н. Кожевникова. - Москва: Спарк, 1999, с.120.

10. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. - Москва: Норма-Инфра-М, 1998, с.385.
11. Казанцев М.М., Крайнов В.И. Особенности квалификации некоторых составов преступлений в сфере экономической деятельности. - Москва, 2000, с.14.
12. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. și alții. Codul penal comentat și adnotat. - Chișinău: Cartier, 2005, p.367.
13. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. А.И. Бойко. - Ростов-на-Дону, 1996, с.408.
14. Гув А.Н. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (для предпринимателей). - Москва, 2000, с.57.
15. Векленко С.В. Конспект лекций по Особенной части уголовного права Российской Федерации. - Омск, 1999, с.35.
16. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Научно-практический комментарий / Под ред. В.М. Лебедева. - Москва, 2001, с.365.
17. Уголовное право Российской Федерации / Под ред. В.П. Кашепова. - Москва, 1999, с.320.
18. Смирнова Н.Н. Уголовное право. - Санкт-Петербург, 1998, с.452.
19. Усманов У.А. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва, 1999, с.207.
20. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. А.В. Наумова. - Москва, 1999, с.461.
21. Уголовное право Российской Федерации. Часть Особенная / Под ред. Б.В. Здравомыслова. - Москва, 1999, с.181.
22. Уголовное право. Часть Особенная / Под ред. Н.И. Ветрова, Ю.И. Ляпунова. - Москва, 1998, с.301.
23. Ветров Н.И. Уголовное право. Часть Особенная. - Москва, 2000, с.172.
24. Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная / Под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. - Москва, 1999, с.473.
25. Иванов Н.Г. Уголовное право Российской Федерации. Общая и Особенная части. - Москва, 2000, с.380.
26. Истомина А.Ф. Особенная Часть уголовного права (альбом схем). - Москва, 1998, с.191.
27. Мельниченко А.Б., Радачинский С.Н. Уголовное право. Общая и Особенная части. - Москва, 2002, с.389.
28. Миньковский Г.М., Магомедов А.А., Ревин В.П. Уголовное право России. Общая и Особенная части. - Москва, 1998, с.258.
29. Пинкевич Т.В. Уголовная ответственность за преступления в сфере экономической деятельности. - Ставрополь, 1999, с.16.
30. Уголовное право. Часть Особенная / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова. - Москва, 1997, с.274.
31. Прохоров Л.А., Прохорова М.Л. Уголовное право. - Москва, 1999, с.371-372.
32. Уголовное право России. Часть Особенная / Под ред. А.И. Рарога. - Москва, 1996, с.152.
33. Агафонов А.В. К вопросу о содержании непосредственного объекта преступления при незаконном предпринимательстве // www.nadzor.pk.ru/analit/show_a.php?id=714
34. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. și alții. *Op. cit.*, p.367.
35. Stati V. Obiectul infracțiunilor legate de faliment // Revista Națională de Drept. - 2001. - Nr.7. - P.49-52.
36. Drăghici V. Raportul dintre obiectul juridic, latura formală și cea substanțială a normei penale // Buletinul Documentar al P.N.A./D.N.A. - 2004. - Nr.2. - P.17.
37. Смирнов В.Г. Функции советского уголовного права. - Ленинград: ЛГУ, 1965, с.18.
38. Российское уголовное право. Том 4. Преступления в сфере экономики / Под ред. А.И. Коробеева. - Владивосток, 2000, с.212.
39. Крутиков Л.Л. Экономические преступления: понятие, виды, вопросы дифференциации и ответственности // Налоговые и иные экономические преступления. Сборник научных статей. Выпуск 1 / Под ред. Л.Л. Крутикова. - Ярославль, 2000, с.10.
40. Аистова Л.С. Незаконное предпринимательство. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.104.
41. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. В.В. Мозякова. - Москва, 2002, с.363.
42. Жеребцов А.П. Проблемы уголовной ответственности за нарушение порядка осуществления предпринимательской деятельности: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Екатеринбург, 1998, с.9, 11.
43. Коровинских С. *Op. cit.*, p.42-45.
44. Уголовное право. Часть Особенная / Под ред. В.Н. Петрашева. - Москва, 1999, с.225.
45. Brînză S. *Op. cit.*, p.20-87.
46. Dongoroz V. Drept penal. - București, 1939, p.8.
47. Brînză S. *Op. cit.*, p.38.

48. Российское уголовное право. Том 2. Часть Особенная / Под ред. А.И. Рапога. - Москва, 2001, с.326.
49. Лопашенко Н.А. Преступления в сфере экономической деятельности (Комментарий к главе 22). - Ростов-на-Дону, 1999, с.53.
50. Dicționarul explicativ al limbii române / Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. - București: Univers enciclopedic, 1998, p.850.
51. Кравец Ю.П. Ответственность за преступления в сфере предпринимательства по действующему законодательству // Государство и право. - 1999. - №4. - С.92.
52. Терещенков М.А. Уголовно-правовая ответственность за незаконное предпринимательство по законодательству Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Москва, 2006, с.18.
53. Moscalciuc I. Caracteristicile obiectului juridic al infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii // Revista Științifică a USM „Studia Universitatis”. - 2007. - Nr.6. - P.153-161.
54. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва: Проспект, 1997, с.397.
55. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A.Barbăneagră. - Chișinău: ARC, 2003, p.510.
56. Dicționarul explicativ al limbii române. - București: Univers enciclopedic, 1996, p.982.
57. Мельниченко А.Б., Кочубей М.А., Радачинский С.Н. Уголовное право. Часть Особенная. - Ростов-на-Дону, 2001, с.168.

Prezentat la 01.11.2007